

Nationella Stödprogrammet

Årsrapport 2022

**PLATTFORMEN
CIVILA SVERIGE MOT
MÄNNISKOHANDEL**

ÅRSRAPPORT FÖR NATIONELLA STÖDPROGRAMMET 2022

Om Nationella Stödprogrammet

Nationella Stödprogrammet (NSP) drivs av Plattformen Civila Sverige mot människohandel och erbjuder kompletterande stöd till individer i Sverige som varit utsatta för människohandel och exploatering. År 2022 har NSP finansierats av Jämställdhetsmyndigheten. Denna rapport avser kalenderår 2022, och inkluderar även visst arbete med NSP som möjliggjordes genom projektmedel från Jämställdhetsmyndigheten från 2021, som slutrapporterades i mars 2022.

Stödinsatserna inom Nationella Stödprogrammet är utformade för att erbjuda skydd och stöd i enlighet med Sveriges internationella åtaganden för personer som varit utsatta för människohandel och exploatering, ovillkorat av medverkan i en förundersökning eller rättsprocess.

Stödprogrammet är uppbyggt av certifierade boenden som uppfyller minimikrav uppställda av NSP. De certifierade boendena är de som identifierar personer som offer för människohandel, arbetar för att samhället ska ta ansvar för denna persons skydd och stödbehov, och när det inte är möjligt, ansöker om finansiering för placeringen eller stöd för andra insatser från NSP. Minimikraven är bland annat utformade för att certifierade boenden ska ha kunskap om människohandel, arbeta enligt antagna rutiner för hot -och riskbedömningar och säkerhetsfrågor och erbjuder stöd som motsvarar vad en person som varit offer för människohandel har rätt till, i enlighet med Sveriges internationella åtaganden. Mer information inklusive minimikraven för certifiering 2022 återfinns på vår [hemsida](#).

Nationella Stödprogrammets struktur 2022

År 2022 har Nationella Stödprogrammet erbjudit fyra typer av insatser:

- 30 dagar reflektionsperiod med skydd och stöd (1200 SEK/dygn)
- 90 dagar fördjupat skydd och stöd (1200 SEK/dygn)
- 45 dagar integrationsstöd (500 SEK/dag)
- Punktinsatser

Insatserna om reflektionsperiod och fördjupat skydd och stöd har under 2022 erbjudit certifierade boenden en dygnsersättning för placering om totalt 1200 SEK för vuxna, med ett barntillägg för medföljande barn om totalt 500 SEK/dygn, oavsett antal medföljande barn. Dygnsersättningen för vuxna är uppdelad i två delar, stöd (600 SEK/dygn) och boende (600 SEK/dygn). Boendena kan ansöka om ett dygnstillägg om 200 SEK/dygn om placeringen kräver exempelvis extra personalinsatser för att möta den placerades behov. Eventuella tillägg ska motiveras. Om personen erhållit dagersättning från Migrationsverket har NSP gjort avdrag för detta från dygnsersättningen från programmet.

Under 2022 har boendena kunnat ansöka om ytterligare förlängning efter att den första 90-dagarsperioden avslutats om behoven av skydd och stöd kvarstår. Under året infördes en begränsning till max två förlängningar. Detta innebär att varje stödsökande inom programmet då som längst kan få stöd i tre 90-dagarsperioder, om behovet av skydd, stöd och återhämtning på boendet kvarstår. En förutsättning för förlängt stöd utöver 30+90 dagar är att personen fortfarande har pågående processer med rätt att vistas i Sverige, såsom en pågående asylprocess.

Nationella stödprogrammet har vid behov av ytterligare stöd efter 90 dagar tvingats balansera behovet av långsiktigt stöd och att kunna ge tillträde och initialt stöd till så många utsatta som möjligt. Stödprogrammet har efter initiala 90 dagar fördjupat stöd beviljat *ytterligare* 90 dagar stöd till halv dygnsersättning för vuxna. Om det finns medföljande barn beviljas barntillägg om 500 SEK/dag. Det innebär att om en stödsökande beviljas en andra eller tredje stödperiod om 90 dagar beviljas denna till en ersättning om 600 SEK/dygn för vuxna i stället för 1200 SEK/dygn.

Utifrån en behovsbedömning har många av de personer som beviljats tillträde till programmet behov av stöd betydligt längre än vad medlen räcker till. Utöver de dygn NSP beviljat stöd för har boendena med egna medel stöttat personen betydligt längre, även när personen *erhållit tre fördjupade stödperioder inom programmet*.

Nationella Stödprogrammets förutsättningar 2022

NSP finansierades under 2022 av Jämställdhetsmyndigheten, där 2 016 000 SEK var avsatta för direktinsatser. Vid årets slut fanns outnyttjade medel på andra budgetposter i projektet, som omfördelades till direktinsatser. Totalt fördelade NSP 2 215 560 SEK till direktinsatser med projektmedel för 2022. I början av året användes projektmedel från Jämställdhetsmyndigheten för 2021: de insatser som ersattes med hjälp av dessa medel har inkluderats i denna årsrapport för Nationella Stödprogrammet, som avser kalenderår 2022.

Ärendehantering 2022

Antal vuxna	35	
Antal barn	25	20 barn har varit med sin vårdnadshavare i Sverige, varav 8 barn vistats på skyddat boende. 1 barn har varit direkt utsatt för människohandel
- varav i hemlandet	4	plus 1 barn som inte är med stödmottagaren
Män	5	
Kvinnor	30	
Totalt	60	

Dessa stödmottagare kommer från Nigeria, Brasilien, Ghana, Italien, Kenya, Kamerun, Liberia, Marocko, Peru, Polen, Rumänien, Tunisien, Uganda, Ukraina, Venezuela, Vietnam, Sierra Leone, Sverige och Colombia.

Av stödmottagarna som varit direkt utsatta för människohandel har:

- 26 personer har varit utsatta för sexuell exploatering.
- 6 personer har varit utsatta för arbetskraftsexploatering
- 2 personer har varit multipelt utsatta för flera former av exploatering
- 1 person har varit utsatt genom utnyttjande i brottslig verksamhet

Insatsernas finansiella fördelning

Medel har fördelats sett till form av stödinsats på följande sätt:

Insats	Antal	Summa
30 dagar reflektionsperiod	5	188 330
90 dagar fördjupat stöd, full ersättning	12	875 198*
90 dagar fördjupat stöd, reducerad ersättning	19	1 280 121**
Integrationsstöd	10	246 000
Punktinsatser	16	86 971
Summa totalt	62	2 676 620 SEK

*Perioderna varierar i längd, men avser fördjupat stöd, ej reflektionsperiod. Några perioder bryts av årsskiftet 2022/23.

** Varav 2 stödperioder avser endast stödinsatser 2 dagar/vecka i 90 dagar. Stödperioderna varierar i längd och några perioder bryts av årsskiftet 2022/23. 16 800 SEK gått till att bevilja 2–3 dygn full ersättning för 10 stödmottagare, där resterande dygn av insatsen endast ersatts till halv dygnersättning för vuxen.

Övergripande redogörelse av stödinsatserna som finansierats

Certifierade boenden kan ansöka om att få kostnadstäckning för stödinsatser som erbjuds inom programmet om:

- 1) Den utsatta har behov av dessa
- 2) Insatsen är i linje med de rättigheter potentiella offer har samt
- 3) När samhället inte via aktörerna i manual vid misstanke om människohandel står för kostnaderna. Med utsatt person menas personer som bedöms vara utsatta för människohandel eller människohandelsliknande exploatering, samt deras barn.

30 dagar reflektionsperiod

Under 30-dagarsperioderna arbetar boendena med att ge stöd i enlighet med personens rättigheter, inklusive stödsamtal, hot – och riskbedömningar, kartlägga och slussa till vård, och ge information om rättsprocessen, återvändandeprogrammet och personens rättigheter i Sverige. Fem stödinsatser om 30 dagar reflektionsperiod har beviljats 2022. Majoriteten av personerna som beviljades 30 dagar reflektionsperiod från NSP har sedan även sökt och beviljats 90-dagar fördjupat stöd inom programmet.

90 dagar fördjupat stöd

Det stöd som beviljas i 90-dagarsperioder kallas inom NSP för fördjupat stöd, och kan även sökas för kortare perioder. Stödet avser dygnersättning på skyddat boende som ges utöver en initial 30-dagars reflektionsperiod. Fördjupat stöd kan beviljas för att förlänga reflektionsperioden såväl som för att möjliggöra fortsatt skydd, stöd och återhämtning. År 2022 har ett antal stödmottagare sökt stöd en begränsad period med anledning av att stöd från socialtjänst upphörde samtidigt som personerna väntade på avresa för att återvända genom återvändandeprogrammet. Två stödmottagare har beviljats enbart stödinsatser (600 SEK/dag) 2 dagar/vecka.

Ett antal beviljade perioder sträckte sig över årsskiftet in i 2023, och har därför endast beviljats för tiden fram till 31 december 2022. Generellt sett är behovet av långsiktigt stöd en stor anledning till att stödsökande beviljas stöd inom NSP även 2022. Majoriteten av stödinsatserna år 2022 har avsett fördjupat stöd.

De fördjupade stödperioderna har möjliggjort för dessa stödmottagare att återhämta sig och sätta ord på sina upplevelser. Det är under de fördjupade stödperioderna som den som varit utsatt både vågar och börjar orka berätta vad de varit med om och ta ställning till en polisanmälan. Under dessa perioder pågår också arbete med att bearbeta de trauman personen lever med, som oftast innebär komplex PTSD och behov av specialiserad traumavård, samtidigt som personen behöver planera för framtiden och hitta vägar till ett tryggt liv fritt från exploatering.

90 dagar, till reducerat stöd (90+ dagar i programmet)

Då medlen för NSP är begränsade har ett antal personer beviljats ytterligare förlängd insatsperiod efter erhållit stöd i 30+90 dagar till reducerad ersättning i första hand. Detta görs i avvaktan på hur medlen behövs för att finansiera reflektionsperiod och en första fördjupad stödperiod om 90 dagar för andra utsatta och hålla programmet öppet så långt som möjligt på året. Personerna som sökt och erhållit ytterligare stöd *utöver* 30+90 dagar har nästan uteslutande varit utsatta för sexuell exploatering och omfattande våld. Alla personer som erhållit stödet har lidit av stor traumatisering. Samma person har i många av fallen varit utsatt för sexuellt våld, fysiskt våld och psykiskt våld i form av hot, kränkningar och kontroll under exploateringen, och också tidigare i livet varit utsatt för

sexuella övergrepp och våld. Detta resulterar i nästan alla fall i stor traumatisering och starkt påverkat allmäntillstånd.

Stödbehoven för den som överlevt är i dessa fall mycket stora, arbetet med rehabilitering krävande, och vägen till ett liv fritt från exploatering lång. För dessa personer är behovet av långsiktigt skydd och stöd mycket stort, och deras situation kräver också omfattande personalinsatser för att stötta i juridiska processer såsom ansökan om skyddsstatus, att ansöka om stöd från socialtjänst, undersöka möjligheten att återuppta en förundersökning som blivit nedlagd i ett tidigt skede eller förbereda ett återvändande. Personalen ledsagar till möten med myndigheter, har stödsamtal och stöttar i kontakter med vården. Utöver detta innebär personens psykiska och fysiska mående ofta att personen har svårt att fungera i en vardag och behöver stöd praktiskt såväl som i sitt mående, få tillgång till meningsfulla aktiviteter som bidrar till rehabilitering och för att stå ut i sin livssituation.

Integrationsstödet om max 45 dagar har möjliggjort integrerande insatser såsom hjälp att hitta arbete, upprätta kontakter och söka långsiktiga stödinsatser från socialtjänst och andra myndigheter för tiden efter vistelse på skyddat boende, stöd i de omfattande administrativa processerna förknippade med att integreras i Sverige efter erhållet uppehållstånd, och hjälp med kostnader för att flytta till egen bostad. Integrationsstödet har även erhållits till stöd för trygga återvändanden och för att bidra till integration i ett annat land.

Punktinsatser

Punktinsatserna som beviljats 2022 har möjliggjort integrerande och rehabiliterande insatser genom att ersätta kostnader för tandvård, specialiserad traumaterapi, glasögon, säkra resor till och från möten och integrationsfrämjande och stärkande aktiviteter, barnvagnar och juristhjälp.

CERTIFIERINGSARBETE FÖR NATIONELLA STÖDPROGRAMMET 2022

Ett boende har certifierats för första gången det här året, och övriga boenden har arbetat med att återcertifieras enligt stödprogrammets rutiner och kvalitetssäkring. Ett boende har under 2022 klivit ur NSP. Detta boende har inte haft placeringar i målgruppen sedan de certifierades, och har inte möjlighet att arbeta med målgruppen på det sätt man inledningsvis hoppades.

- 4 av 7 boenden tar emot medföljande barn. Dessa boenden erbjuder stödinsatser och aktiviteter riktade direkt till barnen.
- 3 av 7 boenden tar emot män.
- 4 av 7 boenden kan ta emot husdjur
- 6 av 7 boenden tar emot kvinnor, varav ett endast unga kvinnor (18–29 år)

MÅL 1: Nationella Stödprogrammet ska vara tillgängligt över hela landet.

År 2021 fanns certifierade boenden i Region Mitt, Syd, Stockholm och Väst. Inga certifierade boenden finns i

- Region Bergslagen (Dalarna, Värmland och Örebro)
- Region Nord (Jämtland, Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland)
- Region Öst (Jönköping, Sörmland, Östergötland).

NSP har som mål att det ska finnas minst ett certifierat boende i varje region. NSP prioriterar i första hand certifiering för boenden i Region Nord för att minska avståndet till tillgängligt stöd för offer för människohandel som befinner sig i norra Sverige.

Åtgärder

Möten och informationsinsatser har genomförts för intresserade boenden inom Unizon och Roks vid flera tillfällen under året, inklusive en frågestund med ett redan certifierat boende. Arbetet med dessa boenders certifiering fortsätter under 2023.

MÅL 2: Nationella Stödprogrammet ska vara tillgängligt för en större del av målgruppen.

År 2021 var sju boenden certifierade för NSP. Av dessa tog två emot män, endast ett boende tog emot män som varit offer för andra former av exploatering än sexuell exploatering. Inga boenden tar emot personer med aktivt missbruk.

NSP har som mål att det ska finnas fler boenden som tar emot män oavsett exploateringsform. Boenden som tar emot även män ska finnas mer tillgängligt i hela landet. Minst ett boende som tar emot personer med aktivt missbruk.

Åtgärder:

NSP har 2022 certifierat ytterligare ett boende som tar emot män, Frälsningsarméns Halvvägshus i region Stockholm. Boendet är certifierat för att ta emot män utsatta för andra exploateringsformer än sexuell exploatering, utan misstanke om utsatthet för sexuell exploatering.

I dagsläget tar således tre boenden inom NSP emot män i målgruppen, varav ett boende endast tar emot män som varit utsatta i sexuell exploatering. Ett boende kan ta emot män oavsett exploateringsform, och ett boende är certifierat för att ta emot män som varit utsatta i andra former av exploatering än sexuell exploatering.

NSP har under 2022 fortsatt arbeta med certifiering av Safe Havens traffickingcenter i Stockholm, en aktör som kan möjliggöra stödinsatser till den del av målgruppen som inte behöver tryggt boende, men andra former av rättighetsbaserade stödinsatser.

Utmaningar

En grundläggande utmaning för certifieringsarbetet är Nationella Stödprogrammets finansiella begränsningar. Idag står alla certifierade aktörer för en del av placeringskostnaden själva när vistelsen blir längre än vad NSP kan ersätta. Ibland står boendena för en mycket stor del själva. Offer för människohandel behöver i regel långsiktigt stöd för att både få förtroende för andra och för att återhämta sig och påbörja ett tryggt liv utan exploatering. Det faktum att NSP har begränsade möjligheter att ersätta stöd längre perioder än 30+90 dagar annat än till reducerad ersättning, får intresserade boenden att tveka till certifiering. Att arbeta med målgruppen som civilsamhälle innebär att det krävs tillräckliga egna resurser för att stå kvar om personen behöver det när medlen är slut. Det har krävts mer internt arbete för de jourer som varit intresserade av en certifiering med anledning av budgetbegränsningarna och vad det innebär för verksamheten och dess förhållningssätt om de ska inleda ett arbete med målgruppen via NSP.

Ytterligare utmaningar som kvarstår, som är en utmaning för samhällsaktörer såväl som NSP, är tillgången på skyddat boende för män i målgruppen, och för personer i aktivt missbruk som behöver skydd och stöd. Det krävs specialiserat stöd och kunskap för att arbeta med målgruppen på ett bra sätt. Vissa delar av målgruppen, såsom unga vuxna som utsatts för människohandel i form av utnyttjande i brottslig verksamhet kan kräva särskild specialisering och kompetens för att arbeta med multiutsatthet, något som idag saknas.

KVALITETSARBETE 2022

Utgångspunkten för kvalitetsarbetet med NSP har bland annat varit att utarbeta skriftliga rutiner för handläggningsarbetet, arbeta med skriftlig praxis och att fortsätta förbättra de formulär och instruktioner som finns för att skapa en så förutsebar och tydlig handläggningsprocess som möjligt. Under 2022 har NSP arbetat särskilt med att utveckla programmet vad gäller barn, samt ansökningsformulären till programmet. Detta kommer att implementeras under 2023.

Vad gäller utvecklingsarbetet av barnrättsperspektivet, har programmet ambitionen att barn ska få tydligare egna processer än tidigare. NSP har sedan start haft ett uttalat barnrättsperspektiv och lyft barns behov och förväntat sig barnspecifika insatser från boendena som arbetar med medföljande barn. Minimikraven har nu utvecklats för att tydliggöra och formalisera programmets förväntningar på boendenas arbete med barn som får tillträde till NSP tillsammans med sin vårdnadshavare. Barn får egna bedömningsformulär och krav på utformning av genomförandeplaner som på ett tydligare sätt än tidigare kartlägger och ger större möjlighet till uppföljning av insatserna riktade till barnen. Arbetet har också gjorts med utredningen *ett fönster av möjligheter* och

föreslagna lagändringar som rör barn på skyddat boende i åtanke. De uppdaterade minimikraven har utgått från utredningens rekommendationer vad gäller arbetet med barn på skyddat boende, samt rapporter med barns önskemål om vistelse på skyddat boende baserat på deras egna upplevelser.¹

Under 2022 har NSP arbetat med att uppdatera ansökningsformulären för vuxna i syfte att anpassa mängden hälsouppgifter som efterfrågas med utgångspunkt att enbart fråga efter den information som är nödvändig för att säkra personens tillgång till vård och bedöma behovet av stödinsatser. NSP har även infört frågor som syftar till att på ett tydligare och mer lättöverskådligt sätt stämma av och kartlägga vilka myndigheter som varit inblandade och uppmärksammade på den stödsökandes situation och antingen nekat eller bistått med bristfälligt stöd som leder till att insatser från kan NSP aktualiseras.

Ett ytterligare syfte med införandet av dessa frågor är att implementera lagändringen i 5 kap. 15 § Utlänningslagen som ger socialnämnden möjlighet att ansöka om betänketid i NSP och boendenas arbete med personer utsatta för människohandel och människoexploatering. NSP:s förhoppning är att detta kan bidra till att fler personer erhåller reflektionsperiod genom det formella stödsystemet.

Under 2022 har NSP återupptagit tidigare rutiner för återcertifiering för programmet, som kombinerats med det digitala certifieringsformulär som arbetats fram under covid-19 pandemin. Återcertifiering för boenden inom NSP 2022 har därmed omfattat även fysiskt besök, uppvisande av rutiner i enlighet med minimikraven samt genomgång av svaren i det digitala formuläret. Vid behov har ett åtgärdsprotokoll upprättats. De fysiska besöken har varit en möjlighet att prata igenom verksamheten utifrån minimikraven och hitta möjligheter till utveckling av befintliga rutiner. Denna process är ett viktigt inslag i certifieringsarbetet och kvalitetssäkringen av programmet.

Under 2022 har NSP anordnat två nätverksträffar riktade till de boenden som är certifierade för programmet, en per termin. På vårterminen hölls en träff på temat att arbeta rättighetsbaserat och för att vår målgrupp ska få stöd av det formella stödsystemet, och på höstterminen hölls en träff med IOM Finland om återvändandeprogrammet för offer för människohandel.

¹ Bris och Sveriges Stadsmissioner, 2020. *Min tur att berätta: barns röster om att leva med våld*. Tillgänglig på: <https://linkopingsstadsmission.se/ny-rapport-om-barns-roster/>

SAMVERKAN MED ANDRA AKTÖRER

NSP:s koordinator samverkar med regionkoordinatorerna mot prostitution och människohandel i rådgivning och slussning av ärenden till antingen boenden certifierade för Nationella Stödprogrammet eller andra civilsamhällesorganisationer. NSP samverkar även med mikamottagningar eller socialtjänst på liknande sätt.

NSP har upparbetade kontakter med andra civilsamhällesaktörer, som vänder sig till NSP vid behov av rådgivning eller hjälp att hitta en lösning för personer som identifierats som offer för människohandel. NSP bistår med yttranden och intyg vid behov, exempelvis i asylärenden som rör personer som identifierats som offer för människohandel. Under 2022 har NSP:s koordinator bistått med intyg i fyra ärenden, varav tre i ärenden om uppehållstillstånd. I några ärenden där NSP bistått med intyg beviljades skyddsstatus under året.

NSP har under hela året deltagit i samverkan för att förebygga människohandel och exploatering av personer som flytt kriget i Ukraina. NSP har även bistått statliga aktörer och utredningar med information om programmet och programmets erfarenheter av målgruppens behov av skydd och stöd vid ett flertal tillfällen, hållit utbildningar för civilsamhälle såväl som myndighetsaktörer, samt svarat på frågor under GRETA:s besök i Sverige.

Under 2022 har koordinatören för NSP genomfört en kartläggning av uppsökande arbete av personer som utsätts i sexuell exploatering som möjliggörs via internet. Intervjuer har hållits med civilsamhällesorganisationer, polis, regionkoordinatorer och mikamottagningar/Evonhuset i syfte att identifiera vilka metoder som används idag och hur Plattformen kan bidra till att fler personer utsatta för sexuell exploatering identifieras och erbjuds skydd och stödinsatser i enlighet med sina rättigheter. Under 2023 kommer en utförligare skriftlig sammanställning av kartläggningen att slutföras och publiceras/delas med relevanta aktörer och samarbetspartners.

AVSLUTANDE ORD OM DET FORMELLA STÖDSYSTEMETS FÖRMÅGA ATT SKYDDA OCH STÖDJA MÅLGRUPPEN

Om reflektionsperiod och behovet av långsiktigt stöd

Från och med 1 augusti 2022 kan socialnämnden ansöka om reflektionsperiod (betänketid) för offer för människohandel och människoexploatering genom ändringar i 5 kap. 15 § Utlänningslagen (UtlL). Ett längre uppehållstillstånd är fortfarande knutet till pågående förundersökning och bevisläget i det enskilda fallet. Det innebär att långsiktigt och tillräckligt skydd och stöd inte är rättighetsbaserat i Sverige, utan beror på flera faktorer utom den brottsutsattas kontroll, såsom tillgängliga bevis och de brottsutredande myndigheternas kompetens, resurser och prioriteringar. Sverige har en skyldighet enligt artikel 11 i antittraffickingdirektivet (2011/36/EU) att erbjuda hjälp och stöd före under och *lämplig tid efter* de straffrättsliga förfarandena, så snart det finns en skäligt grundad indikation att anta att personen varit utsatt för människohandel. Denna hjälp och stöd får inte vara beroende av villighet att samarbeta i utredning, åtal och rättegång. Av det följer att stödet inte heller får vara villkorat av att förundersökningen pågår eller möjligheterna till framgång med ett åtal.

Nationella stödprogrammet är den enda möjligheten att få ändamålsenligt och rättighetsbaserat stöd för offer för människohandel och exploatering i de fall en reflektionsperiod inte leder till en polisanmälan eller när förundersökningen läggs ned. Baserat på den statistik som Sverige presenterat till GRETA och som presenteras i nationella rapportörens lägesrapport för 2021 är det endast en liten del av alla polisanmälningar för människohandel och exploatering som leder till åtal. Samtidigt är det också känt genom exempelvis BRÅ:s rapport om köp av sexuell tjänst att polisen inte har tillräckliga resurser för koppleri eller människohandelsutredningar, och därför ofta fokuserat på insatser mot köp av sexuell tjänst, som hanteras genom snabbare lagföring.²

Aktörer som arbetar med offer för människohandel och deras skydd och stöd har förlitat sig på att de tillfälliga uppehållstillstånden för bevispersoner enligt 5 kap. 15 § UtlL som utfärdas för 6 månader i taget, tillåts löpa ut trots att förundersökningen läggs ner. Under de senaste två åren har dessa tillstånd börjat dras in när förundersökningen läggs ned, vilket orsakat problem för arbetet att hållbart och långsiktigt ordna en trygg framtid för personen som varit offer för människohandel efter avslutad förundersökning/rättsprocess. Bestämmelsen om uppehållstillstånd för bevispersoner medger endast uppehållstillstånd för personer som behövs för förundersökning och rättegång. Det saknas därmed möjlighet för majoriteten av dem som blivit offer för människohandel att erhålla rättighetsbaserat stöd under lämplig tid före, under **och** efter rättsprocessen,

² Finns tillgänglig här: <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2022-04-29-kop-av-sexuella-tjanster.html>

både i teorin och i praktiken i enlighet med Sveriges internationella åtaganden. Utan långsiktigt stöd och skydd är det inte bara svårt att motivera en person att våga medverka i en polisutredning, det finns också en risk för att personen hamnar i en utsatt livssituation med risk för återexploatering.

Behovet av långsiktigt stöd i tryggt boende, inklusive skyddat boende, för stora delar av målgruppen är mycket stort. För att våga berätta om hela sin utsatthet och komma vidare med en polisanmälan eller som i många utsattas fall, i asylprocessen, behövs specialiserat stöd och skydd under avsevärt längre tid än 30 dagar. För de personer som vill återvända till ett annat land än Sverige krävs också stöd och planering, vilket försvåras när tillgången till stöd och skydd är avhängigt ett uppehållstillstånd enligt 5 kap. 15 § UtlL. Socialtjänsten är ofta ovilliga att fortsätta en placering även om personens behov av skydd och stöd kvarstår efter att uppehållstillstånd enligt 5 kap. 15 § UtlL löpt ut och personens uppehållsrättsliga status förändras, i majoriteten av fallen vistas personen i Sverige som asylsökande.

Om migrationsverket och socialtjänstens ansvar för asylsökande brottsoffer i behov av skydd i Sverige

Nationella Stödprogrammet får i praktiken ansvaret för personer som omfattas av LMA, en lag som just nu omfattar även de personer som flytt Ukraina och vistas i Sverige med uppehållstillstånd under massflyktsdirektivet. Anledningen är en otydlig ansvarsfördelning mellan migrationsverket och socialtjänsten, där socialtjänsten fransäger sig ansvar för insatser som rör personer som omfattas av LMA. Migrationsverkets mottagande under LMA innefattar inte skyddat boende i enlighet med Socialstyrelsens definition, och migrationsverket har inte kompetensen eller uppdraget att arbeta med skydd och våldsutsatthet och ge specialiserat stöd till målgruppen för Nationella Stödprogrammet. NSP gör samma bedömning som utredarna i *ett fönster av möjligheter*, och menar att det är socialtjänstens uppdrag att utreda och besluta om insatser som skyddat boende, även enligt nu gällande lagstiftning, men att staten bör stå för kostnaden för asylsökande. Då kostnaden för skyddat boende när en vuxen omfattas av LMA stannar hos kommunen enligt nu gällande lagstiftning är det i NSP:s erfarenhet så att personen hänvisas till migrationsverket, eller att placeringar som inletts under reflektionsperioden/när det funnits uppehållstillstånd för bevispersoner avslutas så fort personens uppehållsrättsliga status förändras, exempelvis genom att personen är asylsökande i Sverige.

Personal på skyddat boende med kompetens för att arbeta med målgruppen är det mest lämpliga och säkra sättet för många i målgruppen att få ändamålsenligt skydd, stöd och information i enlighet med sina rättigheter i Europarådets konvention och EU:s direktiv 2011/36/EU. Det är därför oerhört viktigt att ansvaret för skydd och stöd för personer i målgruppen som omfattas av LMA tydliggörs så

att offer för människohandel och människoexploatering får tillgång till effektiva och ändamålsenliga insatser i enlighet med sina rättigheter.

Programmets erfarenheter av återvändandeprocesser 2022

Ett tryggt återvändande till ett land utan återvändandeprogrammet möjliggjordes det här året genom stora arbetsinsatser från ett av NSP:s boenden, och stöd från NSP. Detta föregicks av stora insatser även från regionkoordinator och flera civilsamhällesaktörer som tillsammans arbetade med att försöka koordinera med Migrationsverket, utan resultat. Även när en person vill återvända och stöd i hemlandet finns att tillgå måste ett återvändande kunna koordineras för att offer för människohandel ska kunna återvända på ett tryggt sätt. Sverige har ett ansvar under sina internationella åtaganden att försäkra sig om att offer för människohandel inte riskerar återexploatering vid ett återvändande. Ofta finns en lokal hotbild som innebär att ett mottagande måste finnas där hot – och riskbedömningar gjorts på förhand och varit avgörande i planeringen av återvändandet. Återvändanden utanför återvändandeprogrammet måste också fungera och leva upp till Sveriges åtaganden för offer för människohandel. Även med återvändandeprogrammet som alternativ kan det vara svårt att koordinera detta med svenska myndigheter, och NSP har behövt kliva in för att möta personens behov av stöd och skydd inför avresa.